

Navíc čtenář zjistí, že J. Fischer váže tzv. transsubjektivní výpovědi na materiál, jenž je definován pouze **texty**. A jen na půdě textů je podle autora legitimní argumentace víry (str. 488n). Apoštolské připomenutí, že víra je ze slyšení, tj. ze svědectví, které není výlučně vázáno na předchůdný text, není podrobeno rozboru, ač v sobě skrývá hermeneutickou otázku neobyčejné důležitosti. Výlučná vázanost na texty jako zdroje víry je ovšem typická pro jednu část Bultmannových žáků a je předmětem oprávněné kritiky bohoslovců, kteří zasazují genezi víry do společenství, přesahujícího textově-literární (a také kulticko-rituální) rovinu.

Přes všechny kritické výhrady či otázníky, které jsem naznačil, jde o důkladnou studii, která donutí českého bohoslovce, tak často podceňujícího filosofické kategorie, sestoupit do jemného přediva pojmosloví, z něhož je třeba utkat nosnou látku našich teologicko-etických rozvrhů. Že to nejde „hladce a obrace“, bez prověření sémantického, textového materiálu i hermeneutických metod, že nesmíme zůstat bez revize u dnes už tak trochu ošuntělého prohlášení, že Boží indikativ v sobě automaticky generuje imperativ, nás Fischerova studie upozorní jasně a zřetelně. A za to si zaslouží pozornost.

Jakub S. Trojan

SLOVO BOŽÍ V PŘECHODU — PROROCTVÍ A VÝKLADY

William M. Schniedewind, The Word of God in Transition: From Prophet to Exegete in the Second Temple Period (= Journal for the Study of the Old Testament, Supplement Series 197). Sheffield; Sheffield Academic Press 1995, 275 stran.

Jak uvedl na začátku této knihy (7), autor předkládá revizi doktorské disertace, kterou podal v roce 1992 na Brandeisově univerzitě s odlišným titulem: *Prophets, Prophecy and Inspiration: A Study of Prophecy in the Book of Chronicles*.

Brandeisova univerzita ve Walthamu nedaleko Bostonu byla založena roku 1948. Jmenuje se po proslulém členu Nejvyššího soudu Spojených států amerických, jenž se velmi zasloužil o rozvoj židovských studií. *Louis Brandeis* (1856—1941) se narodil v Americe, avšak jeho rodina, jež se jmenuje po Brandýsu nad Labem, přišla z Čech. Schniedewind dokončil revizi své práce v roce 1993, když byl členem Albright-

tova ústavu v Jeruzalémě. Od roku 1994 působí Schniedewind jako profesor biblických studií na Kalifornské univerzitě v Los Angeles.

Titul knihy *Slovo Boží v přechodu* se zdá poněkud neobvyklý. Je vysvětlen (230) změnou tohoto výrazu v období Druhého chrámu. Rozbor tohoto přechodu proroků a proroctví podle údajů biblických knih Letopisů (v českých překladech Bible obvykle označených jako 1. a 2. Paralipomenon) je podán v šesti kapitolách (31—230). Jsou zarámovány úvodem (11-29) a závěrem (231—252), jenž svým názvem vhodně vyjadřuje účel a smysl této studie: od proroků k inspirovaným vykladačům. Text knihy je doprovázen četnými po-

známkami umístěnými přímo na příslušných stránkách. Výběrová bibliografie (253—259) a seznam zkratk (8—9) dosvědčují předešlý zájem o knihu Letopisů. Užitečným doplňkem knihy jsou rejstříky, odkazy k biblickým i jiným starověkým textům (260—272) a k moderním autorům (273—275).

V úvodu (11—29) je nejprve naznačen přechod od proroků, kteří v době před zajetím babylonským hlásali slovo Boží, jež přijali, k pozdějším inspirovaným vykladačům, kteří oživovali přijaté tradice již zapsané. Schniedewind sleduje předchozí studie o proroctví v době po babylonském zajetí, zvláště ty, které se k tomuto účelu zabývaly knihou Letopisů.

V první kapitole (31—79) jsou vysvětleny různé názvy proroků a různé formule o inspiraci. Nejčastější název je překládán do češtiny jako ‚prorok‘. Dva další názvy jsou dosti přesně vystiženy českým výrazem ‚vidoucí‘. Jen řidčeji jsou používána názvy jako ‚muž Boží‘ a ‚služebník Boží‘. V úvodech k slovům Hospodinovým jsou prostředníci často označováni výrazy překládanými do češtiny jako ‚posel‘.

V druhé kapitole (80—129) jsou pečlivě charakterizovány všechny řeči proroků, doložené v Letopisech. Kde je mluvčí označen jako prorok, obrací se většinou ke králi. Mezi inspirovanými posly je uveden kněz a dokonce i egyptský faraó Nechó; tyto poslové promlouvali většinou k lidu. Všechny tyto řeči jsou též charakterizovány podle kontextu, účelu a způsobu vyjadřování.

Smysl výrazu ‚slovo Boží‘ je v Letopisech změněn vůči původnímu významu vyjadřujícímu mluvené slovo proroků. Nadále je tímto výrazem označován Zákon Mojžíšův. Tato změna se

projevuje i v těch oddílech Letopisů, které jsou založeny na proroctvích, uvedených v knihách Samuelových a Královských. Tato třetí kapitola (130—162) vyjadřuje náležitě změnu, naznačenou již v titulu knihy.

Následující čtvrtá kapitola se zabývá novými nositeli božské inspirace, lévitskými zpěváky (163—188). Zvláště je tato inspirace v Letopisech připisována jmenovaným předákům lévitských zpěváků. Inspirace hudby sleduje vzor žalmistů, krále Davida. Ten je označován jako ‚muž Boží‘ (kapitola 5, 189—208). V Letopisech je uveden jako výsledek Božího zjevení Davidovi zvláště plán pro chrám, jež pak postavil Davidův syn Šalomoun; též kult a jeho vykonavatelé byli organizováni v podstatě podle inspirace.

Šestá kapitola (209—230) uvádí, jak jsou v Letopisech překládány zprávy převzaté z pramenů, zvláště pak záznamy o proroctvích. Jednotliví proroci jsou citováni podle původních tradic ve svých výrocích i v líčení událostí.

Závěr (231—252) této studie shrnuje výsledky předložené v předchozích kapitolách. Je nyní možno považovat inspiraci poslů a chrámovou hudbu za druh prorocké inspirace. Směr doložený v Letopisech pak pokračoval, jak patrně z kumránských rukopisů i z Nového zákona. Ježíš je označován jako prorok, vykládal Písmo charismaticky. Pojetí proroctví v Letopisech umožňuje odpovédět na některé obtížné otázky o těchto knihách: Patrně byly sepsány na začátku období poexilního, po návratu z babylonského zajetí, v době proroka Aggea, tedy asi koncem 6. století př. Kr. Letopisy se zabývají dějinami doby před babylonským zajetím, jejich úkolem bylo patrně povzbudit připo-

mínáním historie současné judské společnosti.

Schniedewindova studie o prorocích a proroctví v knize *Letopisů* je založena na pečlivém rozboru původního hebrejského textu těchto knih i jiných pramenů. Často uvádí též čtení řeckého septuagintního překladu. Objektivně posuzuje názory autorů, kteří se těmito tématy zabývali dříve.

Kniha je vytištěna velice pečlivě. Ojedinelé tiskové chyby v hebrejském citátu na str. 70 jsou zajímavé, neboť jsou podobné omylům doloženým ve starých rukopisech, způsobeným podobností některých písmen; písmene *r* s písmenem *d* nebo s písmenem *w*. Slovo řeckého původu, znamenající pojmenování vnuka jménem děda je spíše „ponomy“ (71—72). Král města Chamat, jehož jméno je ve starém nápisu doloženo jako *zkr*, je uváděn jako Zakir (39, 71, 223); v článku o nápisu z Tel Dan dává Schniedewind přednost tvaru Zakkur.

Jméno posledního z dvanácti proroků Malachiáše je vykládáno jako obecný výraz „můj posel“ (17—83). Stejným způsobem vykládá toto jméno A. E. Hill (*Ancher Bible Dictionary*, IV, 478), pod-

le něhož toto jméno není nikde doloženo. Avšak toto jméno je doloženo v původní podobě *ml'kj* na stěpu nalezeném při vykopávkách města Aradu v jižní Palestině. Jochanan Aharoni, s nímž spolupracoval Josef Naveh, rodák z Československa, vydal tento nápis v roce 1973 v hebrejské knize *ktwbwt rd* pod číslem 97. Podobný názor o názvech prorockých knih, znamenajících spíše obecnou charakteristiku, než jméno osoby, uváděl ve svých přednáškách na Husově bohoslovecké fakultě profesor Slavomil Ctibor Daněk.

Schniedewindovu knihu o slovu Božím v přechodu je možno hodnotit a doporučit jako vzornou doktorskou disertaci. V biblických studiích je velmi nesnadné najít námět pro disertaci, jež má být originální, když již tolik předšlých autorů se různými biblickými otázkami úspěšně zabývalo. Schniedewind správně upozoroval, že přes předchozí zájem o proroctví v knihách *Letopisů* ještě tento námět nebyl soustavně zpracován. Správně stanovil účel a cíl své práce a pečlivým rozбором jednotlivostí i přihlédnutím k širším souvislostem ji přivedl k dobře zdůvodněnému výsledku.

Stanislav Segert

UČEBNICE BIBLICKÉ HEBREJŠTINY PRO SAMOUKY

Don Parker: Using Biblical Hebrew in Ministry: A Practical Guide for Pastors, Seminarians and Bible Students. Lanham (New York) London: University Press of America 1995, VIII, 269 stran.

Tato učebnice biblické hebrejštiny je určena duchovním i studentům v teologických školách i těm, kdo studují Bibli soukromě. Její účel je tedy pod-

statně odlišný od *Cvičebnice biblické hebrejštiny* vydané v Praze 1992, kterou připravil Martin Prudký pro studenty základního kurzu hebrejštiny na Evan-